

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Kari Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel.—Ernst Hoffman
τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.—Erich Frank, τακτ. καθ.
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg.—Guido Calogero τακτ. καθ. τοῦ Πανε-
πιστημίου τῆς Ρώμης.—Κ. Τριανταφυλόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστη-
μίου τῶν Ἀθηνῶν.—August Faust ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Hei-
delberg.—Χαρ. Τζωρεζόπουλος ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.—
Franz Böhm διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.—Παν. Κανελλόπουλος ὑφηγ. Πα-
νεπιστημίου Ἀθηνῶν.—Κωνσταντῖνος Τσαῦκος διδάκτωρ τῆς Νομικῆς—
*Ιωάν. Θεοδωρακόπουλος διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ
Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
"ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ"
ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 8
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Η ΠΕΡΙ ΙΔΕΩΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΥΠΟ

PAUL NATORP

(Μετάφρασις Μιχ. Τσαμαδοῦ 1929. Ἐκδ. οἶκος ὁ «Κοραῆς».)

Εἰς τὴν ἀρχὴν του, ὅπως μὴ δημοσιεύῃ γενικῶς βιβλιοκρισί-
ας, αἵτινες ἄλλωστε ἀποτελοῦν καὶ τὴν συνηθεστέραν ἐνασχόλησιν
γραφόντων καὶ ἀναγινωσκόντων ἐν Ἑλλάδι, τὸ Ἀρχεῖον Φιλοσο-
φίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν, νομίζει ὅτι πρέπει νὰ κάμῃ
μῖαν ἐξαίρεσιν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Τσαμαδοῦ μετα-
φράσεως τοῦ κλασσικοῦ ἔργου τοῦ Natorp «Ἡ περὶ τῶν ἰδεῶν θε-
ωρία τοῦ Πλάτωνος». Θεωρεῖ ὅτι πρέπει νὰ ὑποσημειώσῃ τὴν ἀ-
ξίαν τῆς ἐμφανίσεως ἑλληνιστὶ ἐνὸς πράγματι φιλοσοφικοῦ ἔργου,
ἀποτελέσαντος σταθμὸν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐξέλιξιν, τὴν ἐσχάτως τό-
σον σημαντικὴν, τῆς πλατωνολογίας, ἀλλὰ γενικῶς καὶ τῆς ἰδεοκρα-
τικῆς φιλοσοφίας καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς ἀναγνώστας του εἰς τὰς γε-
νικὰς γραμμὰς τοῦ ἔργου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ εὐχρηστώτε-
ρον εἰς πάντα ὅστις θὰ ἤθελε νὰ τὸ μελετήσῃ.

Ἡ παραφθορὰ καὶ ἡ παρερμηνεία, μοῖρα τῶν μεγάλων σκέψε-
ων, ἐμφανίζεται πάντοτε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἣτις χωρί-
ζει τὴν σκέψιν ἀπὸ τὸν κοινὸν νοῦν. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ συγγράψῃ
μῖαν φιλοσοφικὴν ἱστορίαν, ὡς τὴν ἱστορίαν τῶν παρερμηνειῶν τοῦ
Πλάτωνος. Κυριωτάτη αἰτία τῆς κακῆς αὐτῆς μοίρας εἶναι ἡ ἀντί-
ληψις τοῦ μεγίστου καὶ ἀμέσου μαθητοῦ του, τοῦ Ἀριστοτέλους,
περὶ τῆς πλατωνικῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγκαι-
νίασε τὴν δοξασίαν ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι οὐσίαι, ἂν ὄχι χρονικὰ καὶ
τοπικὰ, πάντως ὄντα ἔχοντα ὁμοιότητα πρὸς τὰ ὑλικὰ ὄντα, καὶ
ἐμέμφθη ὁ Ἀριστοτέλης τὸν Πλάτωνα, ὅτι ἔθετε τὴν οὐσίαν τῶν
ὄντων ἐκτὸς ἑαυτῶν, ἐνῶ οὗτος τὴν ἔθετεν εἰς αὐτὰ ταῦτα ὑπὸ τὴν

ἔννοιαν τῆς ἐνταλχειίας. Ἡ ἀριστοτελικὴ ἀντίκρουσις ὑπερίσχυσε τῶν πλατωνικῶν κειμένων πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ἐτέλει εἰς σχέσιν πραγματικῆν. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην καὶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἀκαδημίαν δὲν φαίνεται νὰ διετηρήθη καθαρὰ ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν. Ὅτε δὲ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν νεοπυθαγορείων, ἐστράφησαν οἱ ἀπολογηταὶ καὶ οἱ πατέρες τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν, διὰ νὰ διατυπώσουν ἐλλόγως τὰ δόγματα τῆς νέας θρησκείας, αἱ μυθολογικαὶ ἐκφράσεις τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν, τοὺς παρέσχον δαψιλὴν τροφήν καὶ ἀτελευτήτους ἀφορμὰς διὰ νὰ πλάσουν μίαν κοσμοθεωρίαν εὐληπτον καὶ εὐπρόσδεκτον ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν πιστῶν. Ὁ «ὑπερουράνιος τόπος», ὡς ποιητικῶς ἐκφράζει ὁ Πλάτων τὸν νοητὸν κόσμον, ἐγένετο ὠρισμένον σημεῖον τοῦ χώρου. Ἡ σκέψις κατέστη, οὕτως εἶπειν, τοπικὴ, καὶ μετουσιώμετο εἰς χριστιανικὸν παράδεισον. Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔννοιαι τοῦ Πλάτωνος ἐγέναντο πρὸς τοῦτο μῦθοι· ἡ δὲ γνῶσις, καίτοι τὸ θεῖον ἐξηκολούθει νὰ ὀνομάζεται Λόγος, ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πίστεως. Ἡ φιλοσοφία ὡς *ancilla theologiae* διετήρησε τὸ βάρος τῆς πλατωνικῆς παραφθορᾶς δι' ὅλου τοῦ μεσαιῶνος. Χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν τοπικότητα τῆς σκέψεως εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἡ «Θεῖα Κωμωδία», ἡ ὀλοκληρωτικὴ αὕτη ἐκφρασις τῶν μέσων χρόνων. Καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀγὼν μεταξὺ nominalismus καὶ realismus ἔχει σαφῶς τὴν πρώτην πηγὴν τοῦ εἰς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ πλατωνισμοῦ καὶ τοῦ ἀριστοτελισμοῦ. Εἰς τὸ μεταίχμιον τοῦ μεσαιῶνος καὶ τῆς ἀναγεννήσεως ὁ μέγας κληρικὸς καὶ φιλόσοφος Cusanus, ἐλθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ πλατωνίζοντος Βησσαρίωνος, ἔχων δὲ καὶ βαθεῖαν μαθηματικὴν μόρφωσιν, ἐπανῆλθε πρὸς τὸν Πλάτωνα κατὰ τρόπον νέον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς μεσαιωνικὰς ἀντιλήψεις. Ἡ ἐπιστήμη τῆς Ἀναγεννήσεως, χειραφετηθεῖσα ἀπὸ τὸν χριστιανισμόν, ἐπανεῦρε διὰ τῶν μαθηματικῶν, γνήσια πλατωνικὰ στοιχεῖα ἀλλὰ χωρὶς ἄμυστον ἱστορικὴν ἀναφορὰν εἰς τὰ πλατωνικὰ κείμενα. Ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους τῶν νεωτέρων χρόνων ὁ Leibniz πρῶτος φαίνεται νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὰς πλατωνικὰς πηγὰς. Ὁ δὲ Kant καὶ αὐτὸς ἐχρησιμοποίησε τὸν ὄρον τῆς ἰδέας, περιορίσας αὐτὸν εἰς τὰς ὑψίστας ἰδέας, εἰς τὰ ὕψιστα εἶδη τοῦ ἀγαθοῦ. Μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Kant, ὁ Schelling καὶ ὁ Hegel ἐπιστρέφουν κατὰ τρόπον δημιουργικὸν πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς ἰδέας. Μετὰ τὴν σημειωθείσαν

κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατάπτωσιν τῆς φιλοσοφίας, ἡ πλατωνικὴ ἰδέα ἀναζῆ μετὴν ἀναγέννησιν τοῦ νεοκαντισμοῦ καὶ ἀναζῆ ἰδίως διὰ τῆς σχολῆς τοῦ Μαρβούργου. Μετὰ τὸ ἔργον τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς σχολῆς Cohen, *Platos Ideenlehre u. die Mathematik*, ἐδημοσιεύθη τὸ 1902 τὸ θεμελιῶδες ἔργον τοῦ Natoir περὶ τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον τὸ ὑποῖον, ἔχον ὡς προϋπόθεσιν τὰς φιλολογικὰς ἐργασίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, κατώρθωσε νὰ ἀπορρίψῃ τὸ ἄχθος μακραιῶνων παρανοήσεων, νὰ φθάσῃ ἐγγύτερον πάντων εἰς τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς πλατωνικῆς ἰδεολογίας καὶ νὰ ρίψῃ οἷονεὶ γέφυραν ἐνοῦσαν τὴν ἰδεοκρατίαν τῶν ἀρχαίων μετὰ τὰς νεωτάτας ἐπιστημονικὰς μορφὰς τοῦ νεοκαντισμοῦ. Οὐδὲν βιβλίον δὲν παρέχει σαφεστέραν εἰκόνα τῆς συστηματικῆς ἐνότητος ἣτις διακατέχει τὰ ἰδεοκρατικὰ συστήματα καὶ τῆς ἀμέσου καὶ ἐμμέσου ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἀπὸ τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν.

Ὁ «ὑποθετικὸς» χαρακτήρ τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ ἐκ τῶν ἰδεῶν, διὰ τῆς «κοινωνίας» αὐτῶν, δημιουργία τῶν «εἰδῶν» καὶ ἡ πρὸς αὐτὰς ἀναφορὰ τῆς πραγματικότητος ὡς καὶ ὁ δι' αὐτῶν καθορισμὸς αὐτῆς, εἶναι ἀρχαὶ αἱ ὁποῖαι παραμένουν ἀληθεῖς ὅσον καὶ ἡ μαθηματικὴ σκέψις, ἣτις ἄλλωστε ἀποτελεῖ ἐν τῇ πραγματοποιήσει τῆς καὶ τὴν ἐπαλήθευσιν αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν ἀνεγεννήθη μετὰ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μετὰ ταῦτα τῶν νεωτέρων χρόνων. Πητῶς ἐθεώρει ὁ Νεύτων τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑποθέσεις, δηλαδὴ πλατωνικὰς ἰδέας. Καὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτὰς ἐθεώρει ὡς τὴν πρώτην ἀλήθειαν τῆς φύσεως. «Hypothesis non fingo». Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους, ἡ ἰδεοκρατία ἀνεγεννήθη κυρίως ἀπὸ μαθηματικῶς πεπαιδευμένους φιλοσόφους. Ἡ ἰδεοκρατία καθίσταται δυσχερέστατα καταληπτὴ ἄνευ τῆς ἐπαλήθευσεως τῆς διὰ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Ἀφ' ἧς χρόνος καὶ χῶρος καταστοῦν ποσότητες, ἡ δὲ ποσότης ἀποδειχθῆ ὅτι εἶναι καθαρὰ μορφή, κατηγορία τῆς διανοίας, δημιουργεῖται μία ἐξάρτησις τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν διάνοιαν. Ἡ δὲ ἐξάρτησις αὕτη συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὰ ἀντικείμενα περὶ ὧν κρίνομεν, δηλαδὴ τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν, ἐνέχουν τὸ στοιχεῖον τῆς ποσότητος, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι οὐδέποτε καθαρῶς αἰσθητά, ἀλλὰ ἀποτε-

λοῦνται ἐκ τῆς μίξεως αἰσθητῶν καὶ νοητῶν στοιχείων. Τὰ δὲ νοη-
τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, ὡς π. χ. ἡ ποσότης, «ὑποτίθενται» διὰ τὴν γνῶσιν
τοῦ ἀντικειμένου, εἶναι ἰδέαι. Διὰ τῆς ποσότητος—βεβαίως ὄχι μό-
νον δι' αὐτῆς—καθίσταται τὸ αἰσθητὸν τι πράγματι ἀντικείμενον
γνώσεως. Διὰ τῆς «ἀναφορᾶς» τοῦ αἰσθητοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ «εἶδη»,
τὰς «ιδέας» δημιουργεῖται τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως. Αἱ ἰδέαι
δηλ. αἱ ὑποθέσεις, ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, γεννῶσι τὴν φύσιν. Χωρὶς
τὴν ποσότητα, χωρὶς γενικῶς τὰς ὑποθέσεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι δὲν
ἔχουν αἰσθητὸν ἀλλὰ νοητὸν χαρακτῆρα, δὲν θὰ ὑπῆρχον ἀντικείμενα
διὰ τὴν γνῶσιν, δὲν θὰ ὑπῆρχε φύσις.

Τὸ ὅτι μία τοιαύτη θεωρία προκύπτει ἀπὸ τὸ ἀναλυτικὸν μέρος
τῆς Κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λόγου, ἦτο συμπέρασμα οὐχὶ δυσχερές.
Ἄλλὰ τὸ νὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ τοιαύτη θεωρία καὶ εἰς τὰ τόσον ἀπὸ πα-
ρερμηγείας βεβαρυμεία πλατωνικὰ κείμενα, νὰ ἀποκαλιφθῇ δηλαδὴ
ὅτι ὁ Πλάτων ἐσκέφθη ὅπως σκέπτεται ἡ ἐπιστήμη τῶν ἰεωτέρων
χρόνων, αὐτὸ ἦτο ἄθλον ἐπιστημονικὸν ἐκ τῶν μεγίστων ἐν τῇ ἱστο-
ρίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Κατέναντι τῆς ἐνότητος, τῆς ἄλλως τε εὐχεροῦς
τοῦ ἐμπειρισμοῦ, κατέστη οὕτω καταφαιεστέρα ἡ συνοχὴ τῆς ἰдео-
κρατικῆς μεθόδου, εἰς τὸν ὅσον νὰ δύναται τις, κατοπτεύων τὰς
γενικὰς γραμμὰς τῆς ἱστορίας, νὰ διακρίνῃ τὸν σταθερὸν ἀνταγωνι-
σμὸν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν ἐξέρχεται τοῦ
ἐμπειρισμοῦ, ὄχι μόνον κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἀλλὰ καὶ δι' ὄλων τῶν
ἐποχῶν.

Ἡ Ναιτορ καθορίζει ἐπιγραμματικῶς τὸν ἀνταγωνισμὸν αὐτὸν
λέγων, ὅτι διὰ μὲν τὸν Πλάτωνα τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως εἶναι
πρόβλημα, διὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλην εἶναι τι δεδομένον. Ὁ μὲν πλα-
τωνισμὸς θέτει τὴν πληρότητα τῆς γνώσεως, ὡς ἐν ἰδανικὸν τέρμα
πρὸς τὸ ὁποῖον βαδίζει ἡ γινώσκουσα συνείδησις διὰ τοῦ ἐκάστοτε
ἀκριβεστέρου «κατηγορηματικοῦ καθορισμοῦ» τοῦ ἀντικειμένου.
Ἄλλὰ ὁ πλήρης καθορισμὸς σημαίνει πάντοτε καθορισμὸν σχέσεων,
«κοινωνιῶν» κατὰ Πλάτωνα, αἱ δὲ σχέσεις αὗται εἶναι ἄπειροι. Δι'
αὐτὸ ἡ ἐπιστήμη πάντοτε προοδεύει, ἀλλὰ καὶ ποτὲ δὲν σταματᾷ. Οὐ-
δέποτε φθάνει εἰς τὴν ἀπόλυτον γνῶσιν, διότι οὐδέποτε ἡ διακατοχὴ
τοῦ αἰσθητοῦ ὑπὸ τοῦ νοητοῦ δὲν φθάνει εἰς τὸ σημεῖον ὥστε τὸ αἰ-
σθητὸν νὰ ἐξαντληθῇ. Εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἄπειρον. Ὁ ἐμπειρισμὸς
ἀντιθέτως θεωρεῖ ὅτι τὰ ἀντικείμενα εἶναι ἀμέσως δεδομένα εἰς τὰς αἰ-

σθήσεις. Δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν δημιουργικὴν «αὐτενέργειαν» τῆς γινωσκούσης συνειδήσεως, ἀλλὰ ἀπλῶς θεωρεῖ ὅτι αὕτη ἐργάζεται εἰς τὸ νὰ ἀνεύρη ἐν τῷ ἀντικειμένῳ καὶ ἔξω καὶ *σνεξαρτήτως* τῆς ἐνεργείας τῆς γνώσεως ὅλα τὰ κατ' ἰδίαν στοιχεῖα τοῦ ἀντικειμένου. Γνώσις εἶναι διὰ τὸν ἐμπειρισμὸν ἢ ἀνάλυσις τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰ στοιχεῖα των καὶ ἢ δι' ἀφαιρέσεως ἔξ αὐτῶν θεμελίωσις μιᾶς διὰ τὴν συνείδησιν ἀντιληπτῆς ἐνότητος. Ἐδῶ εἶναι ἡ γνώσις κατ' ἰδέαν τοῦλάχιστον πεπερασμένη, ὅσον καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀντικειμένου, διότι ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν δεδομένου τινος αἰσθητοῦ, καὶ ὄχι ἐνὸς ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται ἀκριβῶς τὸ πρῶτον διὰ τοῦ προϊόντος ὀρισμοῦ αὐτοῦ. Ἐδῶ εἶναι δυνατὴ μία ἀπόλυτος γνώσις συγκεκριμένου ὄντος. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἰς δὲν κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπρεπε νὰ κατάληξη ὁ ἐμπειρισμὸς, ἐὰν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν ἠμφισβήτει τὸ ἀληθὲς τῆς αἰσθήσεως, καλεῖται δογματισμὸς.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ρευμάτων παλαίει ἡ ἀνθρωπότης. Ὁ ἐμπειρισμὸς εἶναι ἡ φιλοσοφία τῶν πολλῶν, ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δὲν ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰς πλάνας τοῦ κοινοῦ νοῦ, τοῦ μοιραίως θεωροῦντος τὰ ἀντικείμενα ὡς δεδομένα· ἡ ἰδεοκρατία εἶναι κτῆμα τῶν ὀλίγων οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν εἰδικὴν ἱκανότητα τοῦ ἐπιστρέφειν εἰς ἑαυτόν. Τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν ἔχει διαρκῶς πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Natorp, γράφων περὶ τῶν ἰδεῶν, δηλαδὴ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς γνώσεως. Τὸ ἔργον του ἀποτελεῖ τῷ ὄντι τὴν γνωσεολογίαν τῆς ἰδεοκρατίας, ὅπως αὕτη ἐμφανίζεται ἢ ὀρθώτερον ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους καὶ διατυποῦται ὑπὸ τοῦ Natorp, μὲ διαρκῶς ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν πρὸς τὰς πλάνας τοῦ ψυχολογισμοῦ καὶ γενικῶς τοῦ ἐμπειρισμοῦ. Ἐν τούτῳ κυρίως ἔγκειται ἡ ἀξία καὶ ἡ ὑπεριστορικὴ ζωὴ τοῦ ἔργου.

Ἡ θεωρία τῆς γνώσεως εἶναι τὸ ἀμετάβλητον κριτήριον ἐν τῇ ἰστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης. Μετὰ τὰς περιόδους τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν εἰδικῶν γνώσεων, αἵτινες διαιροῦν ἐπ' ἄπειρον τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συγκεντρωτικὴ ἐνέργεια τῆς συνειδήσεως. Πολλὰ μεμονωμένα γνώσεις, ὅσον πρακτικῶς χρήσιμοι, ὅσον σπουδαῖαι καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἀποτελοῦν ἐπιστήμην. Ἡ γνώσις πληροῦται ἐν τῇ ἐνότητι τῶν γνώσεων καὶ μόνον ἡ ἐνότης τῶν γνώσεων εἶναι ἐπιστήμη. Ἐφ' ὅσον γνώσις καὶ συνείδησις συμπίπτουν (καὶ ἐδῶ βεβαίως δὲν ἐννοοῦμεν τὴν συνείδησιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀσυνείδητον ἢ τὸ ὑποσυνείδητον) θὰ συμπίπτουν ἐ-

πίσης ενότης και ἐπιστήμη. Ἡ ἐνότης τῶν ἐπιστημῶν ὁμως δὲν δύναται βεβαίως νὰ νοηθῆ ὡς μία ἐνοποίησις τῶν ἀντικειμένων τῆς γνώσεως, οὔτε, ὅπως συνήθως σκέπτονται οἱ ἐμπειρικοί, ὡς ἐνοποίησις μεθόδων, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς μιᾶς μεθόδου ἐφ' ὅλου τοῦ πεδίου τοῦ ἐπιστητοῦ, και δὴ τῆς μεθόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἢ ἐνότης τῶν ἐπιστημῶν κεῖται, ὑπὲρ τὰς πολλαπλὰς δυνατὰς μεθόδους, εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς διεπούσας ἀπολύτως τὸ ἐπιστημονικὸν συνειδός, και θεμελιούσας, τουτέστι δικαιολογούσας τὴν πολ-λότητα τῶν μεθόδων και τῶν ἐπιστημῶν. Διὰ τῆς θεμελιώσεως ἀκριβῶς τῶν μεθόδων αὐτῶν εἰς μίαν τελικῶς ἀρχὴν τελειοῦται ἡ ἐνότης τῶν ἐπιστημῶν, ἐνῶ αὐται κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐρεῦνης και κατὰ τὸ περιεχόμενον θὰ μένουν πάντοτε ἀπειροί. Τὴν θεμελίω-σιν τῆς ἐνότητος τῆς γνώσεως ἐπιτελεῖ ἡ θεωρία τῆς γνώσεως.

Μετὰ τὰς ἐκθαμβωτικὰς προόδους τόσον τῶν ἱστορικῶν ὅσον και τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα και ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς φυσικομαθηματικῆς ἐρεῦνης ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ἡ θεωρία τῆς γνώσεως εἶχε περιπέσει εἰς τὴν λήθην και μαζὶ μὲ αὐτὴν ἡ φιλοσοφία. Ἡ ἐρώτησις, διατὶ αὐτὸ τὸ ὅποιον γινώσκομεν, ὄχι μόνον μᾶς φαίνεται, ἀλλὰ εἶναι και ἀληθές, δὲν ἐστενοχώρει κανένα. Ἄλλοι ἔθεταν τὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πρακτικῶν σκοπῶν και ἄλλοι ἐτόνιζον τὸ ἀδύνατον τῆς ἀληθείας. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀνεπήδησε ἡ νεοκαντιανὴ ἀντί-δρασις. Εἶναι φυσικὸν ἐπομένως ὅτι ὁ νεοκαντισμός ἐστράφη ἰδίᾳ πρὸς τὸ γνωσεολογικὸν πρόβλημα και ἰδιαίτατα πρὸς τὴν καταπολέ-μησιν τοῦ ἐμπειρισμοῦ ὑπὸ τὰς νεωτέρας του μορφάς, τὸν ψυχολο-γισμόν και τὸν βιολογισμόν. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ διαφαίνεται εἰς ὄλο-κληρον τὸ ἔργον περὶ Πλάτωνος τοῦ Natorp. Ἀποτελεῖ τὴν δύ-ναμιν, ἀλλὰ και τὴν στενότητα αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ ἐμπει-ρικοῦ δογματισμοῦ και κριτικοῦ ἰδεαλισμοῦ, τὸν διήκοντα δι' ὅλης τῆς ἱστορίας, τὸν κατ' ἐξοχὴν ἀναζωογονηθέντα ὑπὸ τοῦ νεοκαντι-σμοῦ, εἰσηλθε ὁ Natorp, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν δύναμιν τῆς πλα-τωνικῆς μορφῆς και τὸ βάρος τῆς ἱστορίας. Ἡ νεοκαντιανὴ γνω-σεολογία, ἐνωθεῖσα και βασίμως ἐνωθεῖσα και συγχωνευθεῖσα μετὰ τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν, ἀπέκτησε νέαν ζωὴν και, ὅπερ σπουδαιό-τατον διὰ τὸν εἰς τὰς ἀρχὰς του κάπως στενὸν νεοκαντισμόν, πολὺ μεγαλειτέραν ἔκτασιν.

ἤδη κατανοεῖται καὶ ἡ κεντρικὴ θέσις τὴν ὁποίαν κατέχει διὰ τὴν σύγχρονον σκέψιν τὸ παρὸν ἔργον, ὅσον ὡς κριτικὴ γνωσεολογία ὅσον καὶ ὡς ἑνωτικὸς κριτικὸς τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σύγχρονου ἰδεοκρατίας.

ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΤΣΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
